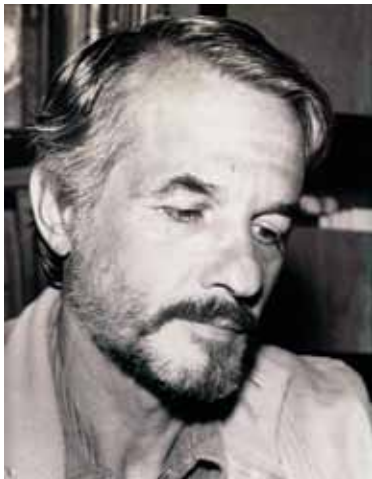

DANE ZAJC

pesnik,
dramatik in esejist
(1929–2005)

Foto: Tanja Pogačar.

1. Dane Zajc se je rodil 26. oktobra 1929 v Zgornji Javoršci pri Moravčah kot četrti od šestih otrok. V otroštvu ga je boleče zaznamovala izkušnja druge svetovne vojne; nacisti so mu požgali domačijo, izgubil je očeta in dva brata. Leta 1951 je bil zaradi političnih stališč zaprt, obsojen in izključen iz gimnazije,

ki jo je nato leta 1958 končal v zasebni šoli, a mu je bil vpis na univerzo onemogočen. Dveletno služenje vojaškega roka leta 1951 ga je dodatno utrdilo v odporu do socialističnega političnega sistema.

Od leta 1953 je bil dve leti zaposlen na pošti, nato pa se je leta 1955 zaposlil v

9	2	1	13	4
---	---	---	----	---

1	18	2	1	2
---	----	---	---	---

 v Ljubljani, kjer je ostal do upokojitve 1989. leta. Kot knjižničar se je seznanjal tudi z otroško in mladinsko literaturo ter začel pisati pesmi, pravljice in igre za otroke.

Jože Tisnikar: Veliki črni bik, 1996.

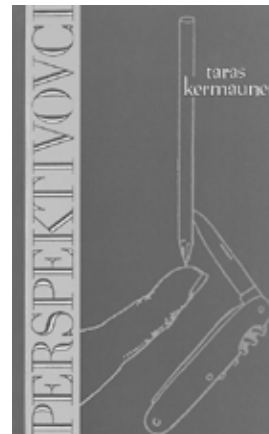
2. V zgodnji mladosti je sedem let ministriral v cerkvi Sv. Trojice nad Moravčami. Ritem, jezik in metaforika ter način izgovorjave molitev so bili prvi zvok sveta, ki mu je prišepetaval poezijo. Zajčeva prva pesniška zbirka z naslovom *Požgana trava* izide leta 1958 v samozaložbi in pomeni prelomno dejanje v slo-

venski poeziji. Zaznamuje jo povsem samosvoja pesniška govorica: surov, izvirni jezik, temelječ na bogati metaforiki, in svojevrsten patos.

Zajc se je na svoji pesniški poti kmalu obrnil v smer poezije absurda. Njegove pesmi pogosto govorijo o doživetjih vojne, smrti, uničevanja, krutosti, pozneje pa tudi o neosmišljeni posameznikovi in družbeni eksistenci. Za simbol človeške ogroženosti so mu pogosto služile

		17	14	15
--	--	----	----	----

. Med Zajčeve pomembnejše pesniške zbirke sodijo še *Ubijavci kač*, *Rožengruntar*, *Kepa pepela*, *Zarotitve*, *Krokar*, *Dol, dol* itd.

Naslovnica knjige *Perspektivovci*.

3. Zaradi kritične drže do vsakršne oblasti in ideologije se je mladi Zajc že sredi petdesetih let tesno povezal s skupino mladih intelektualcev (Gregor Strniša, Veno Taufer, Lojze Kovačič, Peter Božič, Dominik Smole, Primož Kozak, Taras Kermauner, Jože Pučnik, Janko Kos itd.), ki je v slovenski prostor vpeljala eksistencializem ter sprožila vrsto prelomnih kulturnih in političnih dejanj. Zbirali so se okrog revij *Beseda* in *Revija 57*, kasneje pa okoli revije *Perspektive*.

Vse te revije je socialistična oblast zaradi kritičnih stališč po nekajletnem izdajanju prepovedala. Ne glede na to, da gre za ustvarjalce, ki imajo različno poetiko in nazore, se jih je kmalu prijel skupno ime

	13	2	10	2	1	14
--	----	---	----	---	---	----

3	1	3	13	14	18
---	---	---	----	----	----

. Vzporedno z *Revijo 57* in *Perspektivami* je deloval tudi *Oder 57*, eno izmed prvih eksperimentalnih gledališč v povojnem slovenskem gledališkem življenju.

4. Zajc je pisal tudi dramatiko, v kateri je uveljavil model drame. Gledališko najbolj učinkoviti sta drami *Voranc* in *Grmače*, ki kažeta kmečki svet, v katerega poseže vojno nasilje. V njiju, kakor tudi sicer v svojem

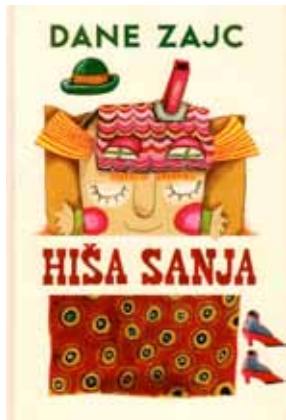
Krstna uprizoritev Zajčevega *Voranca* 1980. leta.
Vir: <http://www.sng-ng.si/repertoar/ahiv/predstave/2005071512305243/>.

dramskem in pesniškem opusu, Zajc uprizarja človeka kot bitje, ki je neskončno ranljivo, obenem pa neskončno nevarno. Med dramami velja omeniti še *Otroka reke*, *Potohodca*, *Mlado Bredo*, *Kalevalo* in *Medejo*, pomemben del ustvarjalnosti za odrasle pa predstavljajo tudi njegovi eseji in intervjuji, ki sodijo v vrh slovenske literarne esejistike.

5. Otroci se srečajo s poezijo Daneta Zajca že v predšolskem obdobju in v prvem triletju osnovne šole. Za njegovo prvo zbirko z naslovom *Bela mačica* (1968) je značilen tradicionalističen pesniški postopek, že v

14	3	3	14	13	18	2
----	---	---	----	----	----	---

, za katero je leta 1977 prejel Levstikovo nagrado in ki danes

Naslovnica knjige *Hiša sanja*.

predstavlja eno klasičnih slovenskih pesniških zbirk za otroke, pa se kaže izrazit premik k novemu pomenskem in predstavnemu označevanju stvari in pojavov, ki jih pesnik želi približati otrokovemu estetskemu doživljanju. Otroški opus Daneta Zajca ni zelo obsežen (obsega le okrog 100 pesmi), a je z njim kljub temu posegel v sam vrh tovrstne ustvarjalnosti na Slovenskem. Antologijska knjiga *Hiša sanja*, ki je izšla ob pesnikovi 75-letnici,

vključuje izbor pesmi iz celotnega opusa Zajčeve poezije za otroke (*Bela mačica*, *Živali na dvorišču*, *Abecedarija*, *Na papirnatih letalih*, *Lokomotiva*, *Ta roža je zate*, *Kočija*, *Pesmi, pravljice in igre za otroke*) in lirično pravljico *Leteča hišica*.

Tone Kralj: *Kralj Matjaž in Alenčica*, 1939.

6. Za mladino je Dane Zajc napisal nekaj poetičnih pravljič (*Mlada Breda*, *Kaj bi bilo, če bi bilo*, *Bridka Ludvikova bitka*, *Leteča Hišica in Hiša*), ki nimajo tipičnih pravljičnih prvin (pravljlična števila

in bitja, ponavljanje, stopnjevanje in srečen konec).

Velik uspeh pri gledalcih je dosegel z lutkovnima igrama

13	14	15	18
----	----	----	----

14	10	18
----	----	----

2	1
---	---

14	15
----	----

1	2	14
---	---	----

 ter *Petelin se*

sestavi, zahtevnejšemu mlademu občinstvu pa je posvetil gledališko besedilo *Zakaj in Vprašaj*.

Kljub temu, da so v ospredju Zajčeve ustvarjalnosti za otroke svetlejši toni, ki otroku prek igre pretaplajo povsem vsakdanje stvari v posebno resničnost, pa pušča Zajčev opus za odrasle temne sledi tudi v njegovem ustvarjanju za mladino (v nekaterih pesmih kot so npr. *Moja prva pesem*, *Pivci tišine*, *Napihovalci* in *Preiskovalci* in pravljičah).

Foto: Žiga Koritnik.
Vir: <http://www.igrisce.si/dogodek.asp?ID=263>.

7. Od konca devetdesetih let je Zajc aktivno sodeloval z igralcem in glasbenikom

18	14	1	3
----	----	---	---

19

, nastopila sta na številnih odrih v Sloveniji in tujini. Zajčevo nepozabno recitiranje na pamet in odlične uglasbitve njegovih pesmi postavljajo mejni kamen

v interpretaciji poezije pri nas in na tujem. Zgoščenka z naslovom *Ogenj v ustih* ni le prerez skozi Zajčovo štiridesetletno ustvarjanje, temveč tudi neponovljiv dokument sovpadanja dveh umetniških svetov.

8. Zajčeva dela so doživela številne prevode v tuje jezike in bila uvrščena v priznane mednarodne antologije, za svojo ustvarjalnost je prejel številne nagrade: Levstikovo, Grumovo, Jenkovo, najprestižnejšo –

9	13	19	13	1	17
---	----	----	----	---	----

 in še mnoge druge. Med letoma 1991 in 1995 je bil predsednik Društva slovenskih pisateljev, leta 1993 je postal izredni, leta

Vir: http://kraji.eu/slovenija/kranj_staro_mestno_jedro/slo.

1997 pa redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Je eden največjih slovenskih književnikov druge polovice 20. stoletja, s svojim bogatim in raznovrstnim pisateljskim opusom se uvršča med klasike slovenske in evropske književnosti. Ruski pesnik in dobitnik Nobelove nagrade za književnost Josip Aleksander Brodski je o njem dejal: »Jaz sem mali pesnik velikega naroda, Dane Zajc pa je veliki pesnik malega naroda.«

Končno geslo:

1	14	9	14	9	2	13	1	14	10	2	H
15	3	10	14	15	2	H	4	3			
15	3	10	2	1	14	18	17	2	19	3	

Ime in priimek

Ime OŠ

Naslov OŠ ali domači naslov

Rešitev oddaj v svoji knjižnici ali jo pošlji na naslov: **MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, Kersnikova 2, 1000 Ljubljana** »Za MEGA kviz«

Viri:

- Blažič, Milena: »Ustvarjanje Daneta Zajca za otroke in mladino.« Več avtorjev. Dane Zajc. Izbral in uredil Boris A. Novak. Ljubljana: Nova revija, 1995.
- Grafenauer, Niko: »Ta roža je zate.« *Otrok in knjiga* 12. (1981): 5–15.
- Mohor, Miha: »Ta roža je zate. Najlepša in največja.« Dane Zajc. *Ta roža je zate*. Ljubljana: Založba Karantanija, 2000.
- Šteger, Aleš: »Vrata v belo.« Dane Zajc. *V belo*. Ljubljana: Študentska založba, 2008.
- Zajc, Dane; Tisnikar, Jože; Krokar. *Eseja napisala Boris A. Novak in Miček Komelj*. Ljubljana: Edina, 1997.
- Zajc, Dane: *Hiša sanja*. Izbral, uredil in spremno besedo napisal Peter Svetina. Ilustriral Damijan Stepančič. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.

Pripraviła: **Kristina Picco**, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo pri MKL